

Position paper rondetafelgesprek 'Afhandeling mijnbouwschade Groningen'

Katherine Stroebe en Tom Postmes

Rijksuniversiteit Groningen

Nu het stof van vorige week neerdaalt is de vraag: hoe nu verder. Vanuit onze expertise een aantal observaties. Eerst met betrekking tot het heden: wat is nu de beste aanpak. Dan over lessen uit het verleden: op welke punten is er ruimte voor verbetering. Tenslotte over de toekomst: op welke lange termijn uitdagingen moeten we ons voorbereiden.

Eerst de **aanpak van nu**. De crux is dat door de bodembeweging reële problemen achter de voordeur zijn ontstaan, toegenomen en niet verholpen. Gedurende de looptijd van ons onderzoek zien we een [gestage en zorgwekkende toename in het aantal gezondheidsklachten van bewoners met meervoudige schade](#). Wat is er *nu* nodig om ervoor te zorgen dat de “nieuwe” aanpak betere resultaten laat zien? Op basis van onze resultaten constateren we dat **behoeftes van bewoners en hun dorp of buurt centraal moeten komen te staan**. Dat betekent dat beleid inspeelt op en getoetst wordt aan de hand van de behoeftes van bewoners en gemeenschappen. Concreet signaleren we een aantal kernpunten:

1. **Erkennen waar bewoners daadwerkelijk mee kampen.** Uit het onderzoek Gronings Perspectief blijkt dat bewoners gezondheidsklachten hebben omdat ze zich onveilig voelen. [Deze gevoelens van onveiligheid bestaan meestal niet uit de zorg dat het eigen huis instort maar uit onzekerheid](#) en daaruit voortvloeiende angst wanneer er weer een grote aardbeving komt, hoe veilig het huis is, of en wanneer schade in behandeling wordt genomen, vergoed en hersteld wordt, wat de financiële gevolgen van dit alles zijn, of het huis wel/niet versterkt moet worden en hoe lang die versterking gaat duren, of die versterking uitdraait op sloop of herstel en angst over de impact van dit alles op het dorp of de buurt. Generiek beleid zou erop gericht moeten worden deze onzekerheden te doen afnemen. Naast generiek beleid zal echter veel meer ingezet moeten worden op individuele trajecten om bewoners met problemen uit de brand te helpen (zie ook 3 en 4).
2. **Een versterkingsopgave die voldoet aan behoeftes bewoners.** De leus “veiligheid voorop en bewoner centraal” gaat vooral over het veiligheidsbeleid en de 10^{-5} norm. Maar instortingsgevaar is niet het grootste probleem waar de meeste bewoners zélf mee kampen. Het veiligheidsbeleid is daardoor stoorzender geworden: het gaat voorbij aan de behoeften van de meeste bewoners. Sterker: [de versterkingsopgave zorgt eerder voor een toename van de stress en de problemen van bewoners](#). Ons dringend advies: maak een afweging tussen de voordelen van versterking en de risico's van versterking voor bewoners.
3. **Aandacht voor bewoners met meervoudige schade.** De ergste maatschappelijke problematiek komt voor bij mensen [met meervoudige schade](#). Die wonen [niet per se in de kern van het bevingsgebied](#) en ze wonen niet per se in een woning met hoog risico volgens het HRA model. Slechts *een deel* van deze mensen komt in de knel. De nieuwe aanpak moet doelgericht zijn en toegesneden op de reële problemen van deze groep. Sinds 2016 zien we bij hen een zorgwekkende toename van stress-gerelateerde gezondheidsklachten: ze hebben inmiddels meer dan twee keer zoveel kans om gezondheidsklachten te ontwikkelen. Ons advies is om, naast de voorgestelde regelingen die generiek zijn, een individuele aanpak te ontwikkelen waarbij deze groep in beeld komt en waar nodig wordt begeleid.
4. **Individuele benadering die rekening houdt met collectieve belangen.** In de nieuwe aanpak moeten bewoners de kans krijgen om hun *werkelijke* probleem op tafel te leggen. Velen wonen probleemloos, maar sommigen kampen met tijdrovende schadeprocedures, een verhuiscens, of zorgen rondom veiligheid of het behoud van cultureel erfgoed of met schade aan hun bedrijf. Erkenning van die problematiek moet in alle procedures tot uitdrukking komen (door andere manieren van communicatie, ook). Een aanpak van deze individuele problematiek zal, zeker als er sprake is van noodzaak tot versterking, ook coördinatie vereisen

op het niveau van de buurt/het dorp. Hierbij hoort ook aandacht voor het behoud van (goede) verstandhoudingen tussen bewoners. Dat is een ingewikkelde balans waarin men legitieme individuele behoeftes ledigt, zonder voorbij te gaan aan collectieve noden en belangen.

5. **Gaswinningsproblematiek heeft invloed op veiligheidsgevoel kinderen:** een deel van de kinderen en jongeren heeft last van de gaswinningsproblematiek. Ze praten weinig over de last die ze ervaren en deze wordt niet altijd door hun omgeving (ouders, school etc) gezien. Deels hebben ze dezelfde problemen als volwassenen. Deels zien we zorgen over (emotionele) veiligheid die minder (sterk) spelen bij volwassenen: angst voor instorten van huizen en invloed van verdriet en stress van familie en vrienden. We adviseren een brede kind-gerichte aanpak in het gehele gaswinningsgebied waarin er zowel aandacht is voor het kind/de jongere zelf als voor zijn/haar sociale omgeving. In het rapport "[Een veilig huis, een veilig thuis?](#)" worden concrete aanbevelingen gegeven. Belangrijkste adviezen: maak zorgen omtrent gaswinning bespreekbaar; vergroot bewustzijn onder leerkrachten, hulpverleners en ouders; ontzorg ouders die veel stress ervaren door de gevolgen van de gaswinning; luister naar de behoeftes van kinderen en jongeren: richt schade- en versterkingsprocedures gezinsvriendelijk in, waarbij kinderen mee mogen beslissen op domeinen die hen aangaan. En wacht hier niet te lang mee.
6. **Geïntegreerde aanpak.** In de nieuwe aanpak komen meer verantwoordelijkheden decentraal te liggen, bij gemeenten en instanties als GGD, VRG en een groot aantal welzijnsorganisaties waaronder ook geestelijk verzorgers. In uitvoering blijven organisaties als TCMG en NCG een belangrijke rol spelen. Er zijn meerdere ministeries betrokken, met BZK en EZK voorop. Ook de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties zal geborgd moeten worden. Wij maken ons zorgen of de coördinatie tussen al deze instanties en overheden goed zal verlopen: dat ging in het recente verleden moeizaam en de nieuwe structuur is veel complexer dan voorheen. Los van de "governance" en het beleid, zullen bewoners het meest merken van een goede intake en een goede afstemming tussen bouwtechnisch werk, sociaal werk, zorg en behartiging van bewonersbelang. In de dagelijkse gang van zaken is veel te winnen als men in teamverband (los van de silo's van diverse organisaties) flexibeler kan opereren en meer armslag heeft, met veel meer ruimte voor bottom-up initiatief (zie ons recente rapport "[Gaswinning en versterking – De sociale impact voor Groningers](#)").

Dan het **verleden**. De vraag die velen stellen is: hoe heeft dit zo mis kunnen gaan? De analyse in het OvV rapport van 2015 is nog steeds actueel. De OvV constateerde dat het rijk problemen heeft met de visie, het beleid én de uitvoering. De visie is ingegeven door vraagstukken omtrent fysieke veiligheid. Het beleid wordt bepaald door een kleine club experts. En de uitvoering is technocratisch. Alhoewel we hopen dat er nu verandering komt, is de analyse van OvV nog steeds actueel. Er zal een cultuurverandering nodig zijn om naast technische en juridische overwegingen, ook maatschappelijke en praktische aspecten te betrekken in het beleid én de uitvoering. Ook hier zijn concrete stappen die gezet kunnen worden. Drie concrete aandachtspunten uit het recente verleden:

1. Een crisisaanpak is in het verleden onmogelijk gebleken. Het is belangrijk om te begrijpen waarom. Uit het advies van SodM maken wij op dat lokaal verantwoordelijke instanties (a) onvoldoende gedelegeerde bevoegdheden hadden en (b) niet vrij konden beschikken over middelen om acute problemen op te lossen. [Dit was, blijkt uit ons onderzoek, tot aan de keukentafel van bewoners merkbaar.](#)
2. De crisisaanpak is eveneens bemoeilijkt doordat er teveel overheden en instanties bij het probleem betrokken zijn. [Voor bewoners én voor instanties is onduidelijk wie verantwoordelijk is.](#)
3. Bij de samenstelling van commissies (zoals de mijnraad, de commissie Meijdam of de commissie Hammerstein) én bij de vraagstelling aan die commissies is onvoldoende rekening gehouden met de aard van de problematiek in Groningen. De samenstelling van de commissies sorteerde voor op oplossingen van technische en/of juridische aard. De

vraagstellingen sorteerden bijvoorbeeld voor op gescheiden systemen voor fysieke veiligheid en voor schadeafhandeling. Toekomstige commissies kunnen baat hebben bij meer kennis over de impact van beleid op (welzijn) van bewoners, met meer inspraak van mensen die dichterbij bewoners staan en dus “on the ground” ervaring hebben en met meer oog voor crisismanagement.

Tenslotte de opgave voor de **toekomst**. Als alles verloopt zoals nu beoogd, zou er een moment moeten komen dat schadeafhandeling snel, soepel en ruimhartig plaatsvindt, dat steeds meer bewoners leven in een naar tevredenheid versterkte woning, dat de woningmarkt normaliseert en dat de regio de vruchten plukt van het Nationaal Programma Groningen. Dit punt is nog niet bereikt. Het vertrouwen dat het ‘goed gaat komen’ en dat de overheid zijn verantwoordelijkheid neemt, erkent, begrijpt en uitvoert wat bewoners nodig hebben, ontbreekt nog bij velen. Het herstel van onderling vertrouwen en het normaliseren van omgangsvormen zijn dan ook cruciale opgaven, niet alleen jegens bewoners maar ook tussen organisaties, instanties en overheden. Vanuit ons onderzoeksperspectief doen we een aantal constatering in relatie tot de toekomst:

- a. **Trek voldoende tijd uit voor bezinning.** Velen zijn het ermee eens dat er veel fouten gemaakt zijn. Er gaat nog steeds heel veel stuk. Daar is de Tweede Kamer en de nationale partijpolitiek een integraal onderdeel van. Een parlementaire enquête lost weliswaar dit probleem niet op maar geeft aanleiding tot reflectie en toont bereidheid om ook lering te trekken uit fouten.
- b. **Bied dorpen een perspectief dat om meer draait dan de aardbevingen:** Bewoners geven juist aan dat activiteiten die niet alleen met aardbevingen te maken hebben hen hoop geven. Investeer in leefbaarheid, verenigingsleven en bewonersinitiatieven.
- c. **Laat bewoners meedenken over hun toekomst.** We voerden focusgroep gesprekken met bewoners uit verschillende Groningse dorpen over, onder andere, de samenwerking binnen en het toekomstperspectief van hun dorp (te verschijnen rapport, juli 2019). Twee punten vielen op: 1. Bewoners kunnen over het algemeen heel goed aangeven waar knelpunten liggen en wat ze in de toekomst graag zouden bereiken in hun dorp. 2. Wederzijds vertrouwen tussen bewoners en gemeenten, het gevoel dat wensen/plannen van bewoners serieus genomen worden door de gemeente stimuleert bewoners om zelf proactief in hun gemeente aan de slag te gaan. Maak daarom (waar gewenst) in samenwerking met bewoners toekomstplannen en steun bewoners in het uitwerken van hun eigen wensen voor hun dorp.